

Gausdals Tidende

37. årgang

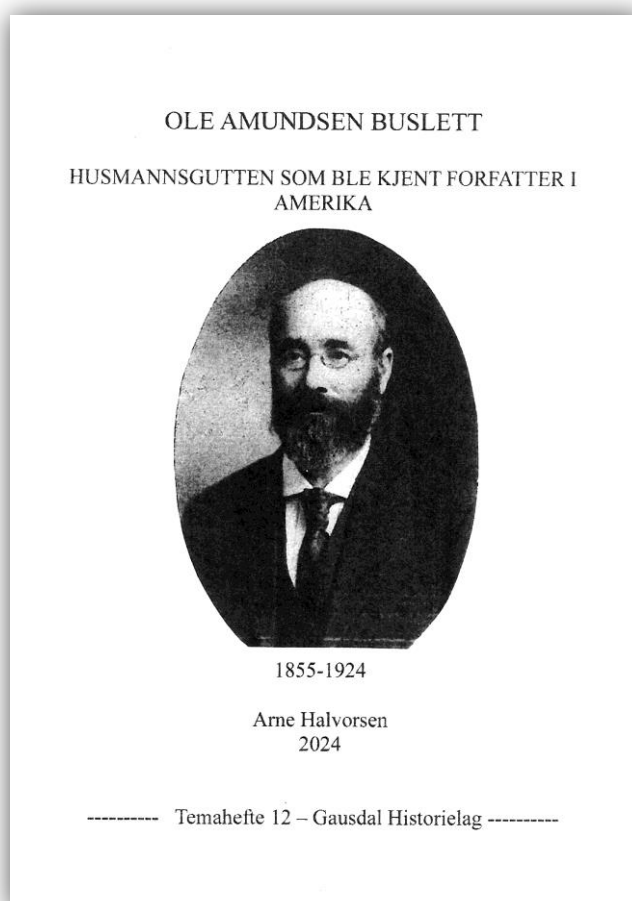
Gausdal Historielag

Nr. 3 - 2024

NYE BØKER

Gausdal Historielag har litt nytt å tilby i år også. På Svatsumsdagen og på Gausdalsdagen kan vi tilby følgende:

Temahefte 12. Ole Amundsen Buslett – Husmannsgutten som ble kjent forfatter i det norske Amerika.

Videre har vi godt tilbud på den fine boka «Sang og Dans i det Unge Norge». «Beskrivelse over en Julehøitid og et Julebal i Gausdals Præstegaard i December 1819» av Christian Thaulow. Boken er ført i pennen av Anne Jorun Kydland, Tone Modalsli og Vigdis Ystad.

Fra Tormod Lien har vi de to bøkene «Folket i Bjørlien» og «Folket i Heimly». For de som er interessert i slekt er disse av stor interesse.

Ellers så har Gausdal Historielag mange andre, tidligere utgitte bøker, som bør være av interesse.

UTVANDRERJUBILEET 2025

Det har vært en enormt god respons fra amerikanere og canadiere med røtter i Gausdal, på den informasjonen vi har sendt ut ang. markeringen av 200-års minnet for starten på utvandringen til Nord Amerika. Det er sendt ut informasjon til ca 75 forskjellige e-postadresser i USA og Canada, og det har kommet veldig mange positive tilbakemeldinger. De første påmeldingene har også kommet, og vi vet at flere vil komme.

Interessant er det at en etterkommer av Simon Benson, som ble en meget rik mann på vestkysten, har skrevet bok om Simon, og han vil fortelle om boka og Simon.

Vi hadde opprinnelig planlagt at arrangementet skulle gå over tre dager, men med responsen vi har fått, og påmeldingene som kommer, så vil det nok bli aktuelt å plusse på en dag til. Det blir mange som skal oppsøke stedene der forfedrene kom fra, og vi vet av erfaring at dette tar tid. Det er ikke mange vi får vist rundt på en dag. Derfor blir det aktuelt å legge til enten torsdag 21. eller mandag 25. august. Alle skal også få omvisning i Ulsrud, kirkene må vises fram, og det er egentlig bare tiden som begrenser hva vi kan få til. Dette med kirkene er viktig. Amerikanerne er veldig opptatt av å se hvor forfedrene er døpt, konfirmert og kanskje viet. Prestegården er også verdt et besøk med omvisning. Vi får se hvor mye vi kan få plass til i programmet.

Noen av dem som kommer vil gjerne bo hos familier i Gausdal, og vi vil gjerne vite om det er noen som vil ha amerikanske gjester i 2-3 dager i august neste år. Vi vil også gjerne høre om det er noen som kan tenke seg å være med å vise folk rundt til stedene hvor deres røtter er.

Iola Historielag jobber med en felles tur derfra, og arrangementet vårt har fått god omtale i deres to siste medlemsblad, det siste også med et bilde fra Ulsrud. For de som ikke er så lokalkjent, kan vi fortelle at Iola er en liten by øst i Wisconsin der hundrevis av gausdøler slo seg ned i byen og i bygdene rundt, ikke minst i bygda New Hope. Her bosatte bl.a. far og søsken til forfatteren Hans Aanrud seg, og her er både Aanrud Road og Aanrud farm. To grupper gausdøler har vært med på historielagets turer dit, og vi har blitt enestående mottatt og vi har bodd privat begge gangene. Historielagene i Iola og Gausdal har også blitt vennskapslag.

ULSRUD

Sommerens arrangement i Ulsrud har vært godt besøkt, og historielaget ønsker å takke alle som støtter opp om arrangementene våre.

FRA ARKIVET

Ingen som har gått inn gjennom porten på oversida av Østre Gausdal kirke har unngått å se den gamle gapestokken som fortsatt står ved kirkegårds-muren. I «Kyrkja vår» nr. 9, 1981, sakser vi følgende artikkel. Skribentens navn er ikke oppgitt.

«Ved Ø. Gausdal kyrkje står det framleis att ein gapestokk ved «veltgrinda» på nordsida av kyrkja. Steinen er låg, så dei som vart sette der, sto truleg på kne. Det har visst vore ein eller to gapestokkar til, og det er fortald at ein stein vart med i kyrkjemuren (den nye). Den som står att har sige ned i jorda og er skakk å sjå på, men det skal rettast på. Det er mange som ikkje har sett denne steinen og visst at det er ein gapestokk. Riksantikvaren har sagt at det er ein gapestokk, og han vil at steinen skal verta teke vare på. Ø. Gausdal Bondekvinnelag har interessert seg for dette. Om han ikkje skal brukast att, kan vi fylja riksantikvarens råd. Tankane går attende til dei harde tider da dette var vanleg straffemåte rundt omkring i landet vårt.

Tor Ihle skriv i Øyerboka dette om gapestokken:

Gapestokken stod utpå kjørkjevanga, men like ved kjørkjegardsporten, der alt kjørkjefolket laut framom både inn og ut. Å gje ei påliteleg tidfesting tå de fyste gapestokkom i Noreg kan vera vanskeleg nok. Kgl. Forord. 1731 21/4 påla alle som inte hadde lovleg forfall, å gå åt kjørkjen hårr messedag. For skulking va det sett svære bõt, og den som inte kunne betale bota, skulle straffest med å bli sett i gapestokken «til hvilken Enda slige Gabestokke at hver Kirkes Eiere, hvor Gabestokke ei ere, skulde besørages». Bøten skulle tilfalle fattigstelle.

Gapestokken vart snart brukt åt ehårt anna au. Ein forordning frå 1754 sie, at fær nåen tener stedpeing, men inte går i tenesta, ell om nåen i tenestetid'n slutte tenesta uta lovleg årsag, da skal vedkommende skaffe jemgod tener i sta'n sin ell setjast i gapstokken. Christen Schmidt, bisp i Oslo 1773-1804, ville ha nattlauparer i gapstokken. Schmidt fekk det ettermæle at han va «en mann i den gamle tuktemesterstil». Han va mot haugianerom au. Det kunne vera emse andre hjålpemidler au på kjørkjevangom, såles ein strafferedskap døm kalla tre-merra. «Tvang til tro er dårers tale», sie Gruntvig. «Kun til helved kan det tvinges, men til himlen bare ringes».

Med lov frå 1848 var bruk tå gapestokken forbode i Noreg. Påkravd kjørkje-tukt fær skje på aen måte. Da gapestokkan vart olovlege, hadde døm inte stort å stå der ette lenger. Som di skampåler gapestokken va, kan det vera forståeleg om folk va berre så måteleg glad tå døm. I mangt eit kjørkjesokn, truleg i dei fleste, sette soknebarna så liten pris på gapestokken sin, at døm inte eingong fann det omaken verd å ta vare på'n som eit fortidsminne. Di fleste gapestokkan va tå tre, ein trestolpe, godt nedsett i jorda. Mange tå døm vart truleg fjerna trast ette døm hadde tent ut, og di andre rotna åv så fort døm vann.

Somme gapestokker va tå stein, døm rotna itte åv, og enkelte slike står ennå att på plassa sine, såles ein ved hugukjørkja i Østre Gausdal, ved nördre kjørkjegardsporten der. I rette gapestokk-tid'n hadde gausdølan tu gapestokker ved hugukjørkja. Den andre som truleg va den grommeste, men som nå er borte, stod ved venstre kjørkjegardsporten, ved sjølve huguinngangen. Tu gapestokker ved ei og såmmå kjørkja va sjeldne unntak som kan tyde på ehårt. Andre kjørkjer greidde seg godt med ein.

Til all lykke heng det ennå att mange vakre målminner frå di tidom, slike som desse: «Du er ein gap, som skulle vore i gapstokka,- nå skal du til pæls!».

Kirkens skjønneste Pryd

Paa Nykirkebasaren indkom omkring 600 Kr., hvilket er et noksaa vakkert Resultat. Men noget, som er enda vakrere, foregik i Slutten af Basaren. En ung Tjenestejente havde nemlig i Trængselen mistet sin Pengepung med 7 Kr. i, et noksaa følelig Tab for en fattig Jente. Der blev da foretaget en Pengeindsamling til hende, som indbragte omtrent det mistede Beløb, og under denne lagde jeg Merke til noget saa rørende skjønt. – En liden Smaajente, som nok syntes Synd i den skadelidne Jente tog op af Lommen en liden Pung og tømte dens Indhold – 3 Øre – ned i den lille Haand og lagde dem med et Smil ned i Koppen.

At Folket var saa ædle at yde lidt til den uheldige Jente, efterat deres Punge var omtrent tømte, taler et mere kristeligt Sprog end hundrede Basarer til Kirkens Forskjønnelse, selv om disse var fri for al Humbug og Optrækkeri; thi Velgjørenhed skulde jo være den kristne Kirkes skjønneste Pryd.

V. Gausdal, 31-12-1895   Jon Persen.

GAMLE FOLK I GAUSDAL

Fra Gudbrandsdølen rundt 1900:

«Jeg hører kvasse øksehug inde fra vedskaalen ved Forsetbrua. Det er en staut gamling fra Vestre som huserer derinde. Han kommer ut i dørgløtten og slaar av en prat. Han heter Johannes Nysveen og er 83 aar.

- Du hamrer paa bjørkeve'n, ser jeg.
- Ja, du veit en lyt noe bry sig paa – maa øve op musklan veit'n.
- Du har øvd dig i mange aar?
- Ja, begynner at bli lengje, saa e skulle nå messom vera væl vaksen, men e er nok itte brått ferdig ennaa. E ha itte vokse mig gjennom haaret enda!

Det vil si at han itte er snau i huggu enda.

Det lyser av skøi og munterhet, saa alderen likesom glemmes.

Han spytter i næven og hæver øksen til et nyt og sikkert hug. Han kan bruke øksa den karen, og det er igrunnen ikke noe rart.

Han har lang øvelse og er en egte hardhaus av det gamle slaget, staar sig best under haard paakjending – og taaler baade lut og kaldvatten».

B.

GAUSDAL HISTORIELAG

Styret og gruppeansvarlige

Leder:	Ivar Lauritsen	97771895
Nestleder:	Gudbrand Myklebø	95024426
Sekretær:	Svein Fyksen	95902777
Styremedlemmer:	Jørgen Moen	
	Inga Johanne Pighaug	
	Johannes Nordgården	
	Siv Anett Jakobsen	
Arkiv:	Kjell Håkon Reistad	
Ulsrud Gardsmuseum:	Birgit Kraabøl	
Foto:	Tor Korsvold	
Gausdalsminner:	Marit Hjelmstad	
Slekter, gardar og boplasser:	Ivar Lauritsen	
Utvandring:	Arne Halvorsen	
Data:	Tor Kristian Nordvang, Kjell Håkon Reistad og Jørgen Moen	
Boksalg:	Ivar Wold	
Slekt:	Gunnar Rundtom	
Skolemuseet:	Torgun Holm Maurset	
Bibliotek:	Jonn Ødegaard	
Gausdals Tidende:	Arne Halvorsen	

Neste Gausdal Tidende kommer ca. 1. desember